

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставна програма

Историја
за VIII одделение

Скопје, 2025 година

ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставен предмет	<i>Историја</i>
Вид/категорија на наставен предмет	Задолжителен
Одделение	VIII (осмо)
Теми/подрачја во наставната програма	<ul style="list-style-type: none"> • Европа и светот од средината на XVII век до средината на XIX век • Балканот и Македонија од XVIII век до крајот на Големата источна криза • Европа и светот од средината на XIX век до Првата светска војна • Балканот кон крајот на XIX и почетокот на XX век • Македонија кон крајот на XIX и почетокот на XX век
Број на часови	2 часа неделно/72 часа годишно
Опрема и средства	<ul style="list-style-type: none"> • Дигитални паметни (смарт) уреди • Учебник • Енциклопедии, речници, историски атлас. • Хамер, флипчарт, маркери, хартија за цртање, боички, ножички, лепило, леплива лента, компјутер, ЛЦД проектор • Историски карти за периодите и настани во наставната програма • Илустриран материјал за: историските периоди и историските настани во наставната програма • Работни листови (според учебник/прирачник), неми карти • Календар за сметање на времето и илустрации од историски календари • Прикази за културно-историски споменици во светот и нашата држава • Временска лента за настани од минатото, • Списанија, весници, интернет-портали, социјални мрежи • Аудиовизуелни снимени содржини, апликации, прилагодени на возраста • Други извори на учење: споменици на културата, музеи, библиотеки, национални институции
Норматив на наставен кадар	Наставата по предметот Историја во осмо одделение може да ја изведува:

	<ul style="list-style-type: none"> • дипломиран професор по историја, ниво на квалификации VI A според Македонската рамка на квалификации и најмалку 240 кредити стекнати според ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломиран историчар, ниво на квалификации VI A според Македонската рамка на квалификации и најмалку 240 кредити стекнати според ЕКТС или завршен VII/1 степен (со положени педагогија, психологија и методика на настава) • дипломиран историчар-архивист, со здобиена педагошко-психолошка и методска подготовка на акредитирани високо-образовни установи, ниво на квалификации VI A според Македонската рамка на квалификации и најмалку 240 кредити стекнати според ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломиран професор по историја/дипломиран археолог, со здобиена педагошко-психолошка и методска подготовка на акредитирани високо-образовни установи, Ниво на квалификации VI A според Македонската рамка на квалификации и најмалку 240 кредити стекнати според ЕКТС или завршен VII/1 степен
--	---

ПОВРЗАНОСТ СО НАЦИОНАЛНИТЕ СТАНДАРДИ

Резултатите од учење наведени во наставната програма водат кон стекнување на следните компетенции опфатени со подрачјето **Општество и демократска култура** од Националните стандарди:

<i>Ученикот/ученичката знае и/или умеє:</i>	
VI-A.1	Да објасни како општествените фактори влијаат врз личноста и средината и да ги зема предвид при формирање мислење и донесување одлуки;
VI-A.2	да го анализира сопственото однесување со цел да се подобри, поставувајќи си реални и остварливи цели за активно делување во заедницата;
VI-A.3	да ги формулира и аргументира своите гледишта, да ги сослушува и анализира туѓите гледишта и со почитување да се однесува кон нив, дури и тогаш кога не се согласува;
VI-A.4	да прави критичка рефлексија за различните лични и општествени вредности и однесувања во различни контексти (особено во етички сензитивните ситуации), да ги почитува општествено прифатените норми и вредности, но и да ги предизвикува кога мисли дека тоа е потребно;
VI-A.5	да ги разбира разликите меѓу луѓето по која било основа (родова и етничка припадност, возраст, способности, социјален статус итн.);
VI-A.6	да препознава присуство на стереотипи и предрасуди кај себе и кај другите и да се спротивставува на дискриминација;
VI-A.7	да препознава манифестација на вербално и физичко насилство во сопственото опкружување, да ги согледува последиците од насилството и да се спротивставува на него;

VI-A.8	да согледа што ги поврзува, а што ги разединува луѓето во заедницата, да изнаоѓа начини да придонесе за напредокот на заедницата, имајќи ги предвид потребите и интересите на сите;
VI-A.9	да препознае ранливи групи во општеството, да учествува во хуманитарни и волонтерски акции и истите да ги поддржува;
VI-A.10	да се заштити себеси и другите во кризни ситуации и при елементарни непогоди;
VI-A.11	да ги применува правилата и прописите за безбедно учество во сообраќајот;
VI-A.12	критички да анализира и дискутира за вредностите на граѓанското општество, различните улоги и однесувања на граѓаните и за својата улога во него;
VI-A.13	да го анализира концептот на човековите права и правата на децата, да идентификува случаи на повреда на правата и да презема активности за нивно неселективно почитување;
VI-A.14	да ги анализира и дискутира одговорностите на извршната, законодавната и судската власт во правната држава и улогата на државата во заштитата на човековите права;
VI-A.15	да идентификува ситуации во кои граѓаните можат да влијаат врз животот во заедницата и да се ангажира за подобрување на состојбите;
VI-A.16	да препознава ситуации на злоупотреба на моќта, да го објаснува штетното влијание на корупцијата врз единката, групата и општеството и да се спротивставува на ваквите појави во опкружувањето;
VI-A.17	да го анализира влијанието на пишаните, електронските и социјалните медиуми врз јавното мислење и да избира веродостојни извори на информации врз кои ќе ги базира сопствените ставови;
VI-A.18	критички да анализира закани од небалансираниот развој врз животната средина и активно да придонесува кон нејзината заштита и унапредување;
VI-A.19	да ја објаснува важноста на демократските процеси во општеството и да ги применува принципите на демократско учество во рамките на училиштето;
VI-A.20	да ја објаснува улогата на меѓународните организации и сојузи во современото општество и да ги анализира вредностите и придобивките од европската интеграција;
VI-A.21	да го разликува значењето на поимите: нација, народ, етничка заедница, граѓани и индивидуи; на појавите: етничка и национална припадност, патриотизам и национализам, мнозинство и малцинство; како и на концептите: територија, регион, држава, општество, власт и сл. и соодветно да ги користи во различните контексти на кои се однесуваат;
VI-A.22	да ги идентификува и почитува сите национални симболи на државата Република Северна Македонија и да манифестира чувство на припадност кон државата;
VI-A.25	да ги објаснува карактеристиките на природните и општествените средини и нивната поврзаност со организацијата на животот на луѓето;
VI-A.26	да ги објаснува миграциите и популациските промени и нивната поврзаност со општествените промени (социјални, економски, културни, политички);
VI-A.27	да ја раскаже и објасни историјата (социјална, културна и политичка) на сопствениот народ и на историите на другите народи кои живеат во нашата земја и во регионот, со своите посебности и во контекст на споделеното историско минато;

VI-A.28	да ги раскаже и објасни историските настани на светско ниво (од социјален, културен и политички аспект) кои се битни за развојот на цивилизацијата, за формирање на нациите и за односите меѓу народите и државите во современи услови;
VI-A.29	да ги идентификува разликите и сличностите меѓу најзастапените религии во светот и атеизмот/агностицизмот, со посебен акцент врз етичките норми и вредностите што ги застапуваат;
VI-A.30	критички да размислува за различните перспективи во толкувањето на историските настани;
VI-A.31	да ги поврзува економските, културните, социјалните и политичките процеси во различни историски периоди;
VI-A.32	критички да анализира историски извори, артефакти и различни наративи;
VI-A.33	да учествува во дискусија за историски прашања врз основа на релевантни извори;
VI-A.34	да ја објаснува причинско-последичната поврзаност меѓу минатите и актуелните случувања на локално и глобално ниво.
<i>Ученикот/ученицката разбира и прифаќа дека:</i>	
VI-B.1	не смее да прави дискриминација врз основа на разликите меѓу луѓето (родова и етничка припадност, возраст, способности, социјален статус итн.);
VI-B.2	сите луѓе, вклучувајќи ги и децата, имаат право да ги изразуваат своите мислења и ставови и да учествуваат во донесувањето одлуки кои се поврзани со нивните потреби и интереси;
VI-B.3	човековите права се универзални, а границите на правата на секој човек се правата и слободите на другиот;
VI-B.4	неселективното почитување на човековите права и слободи е клучно за добросостојбата на поединците и за општеството во целина;
VI-B.5	еднаквоста, рамноправноста и социјалната кохезија се неопходни за успешно функционирање на заедницата;
VI-B.6	личниот ангажман и соработката со другите се битни за остварување заеднички јавен интерес;
VI-B.7	секој граѓанин е должен одговорно да се однесува кон сограѓаните, заедницата и општеството во целина, постојано имајќи ги предвид последиците од своите постапки по другите и околината;
VI-B.8	секој граѓанин е должен да ги почитува законите, правилата и прописите кои го регулираат однесувањето на луѓето и функционирањето на институциите;
VI-B.9	секој граѓанин треба да презема одговорност за промените во природата предизвикани од активностите на човекот;
VI-B.10	познавањето на историјата и географијата овозможува подобро разбирање на светот во кој живееме;
VI-B.11	секој има право да избере која религија ќе ја смета за своја, односно да избере да не припаѓа на ниту една религија/вера, без да има последици од направениот избор;
VI-B.12	нашата држава е мултикултурно/мултиетничко општество во кое живеат припадници на различни култури/етникуми и секој нејзин граѓанин е одговорен да придонесува за интеркултурна размена и за почитување на човековите права во интерес на заедничкото

	живеење во интегрирано, етнички кохезивно општество;
VI-Б. 13	националниот идентитет, кој произлегува од припадноста на државата Република Северна Македонија, е битна компонента на идентитетот на сите граѓани на државата.

Наставната програма вклучува и релевантни компетенции од следните трансверзални подрачја на Националните стандарди:

Јазична писменост, Математика и природни науки, Дигитална писменост, Личен и социјален развој, Техника, технологија и претприемништво и Уметничко изразување и култура

Ученикот/ученичката знае и/или умее:	
I-A.2	да познава и да користи различни форми на писмено изразување: литературни (песна, краток расказ, излагање/говор, литературен есеј, дневник и др.) и нелитературни (тематски есеј, известување, барање, соопштение, реклама и др.);
I-A.3	да води критички и конструктивен дијалог, аргументирано искажувајќи ги своите ставови;
I-A.5	да подготви и одржи говор со различна содржина и за различна цел, имајќи го предвид аудиториумот (возраста и етничкиот/културниот диверзитет);
I-A.8	да разбира содржини на аудиопораки: да може да ги издвои, анализира, оценува/вреднува и резимира информациите од пораките и да ги искаже (писмено и усно) со свои зборови;
I-A.9	да разбира содржини на пишан текст: да може да ги издвои, анализира, оценува/вреднува и резимира информациите од текстот и да ги искаже (писмено и усно) со свои зборови;
I-A.10	да разбира визуелно прикажани содржини (дијаграми, табели и графикони, илустрации, анимации и др.), да може да ги издвои, анализира, оценува/вреднува и резимира визуелно прикажаните содржини и да ги објасни (писмено и усно);
I-A.12	Да користи информации од различни извори и медиуми и критички да пристапува кон нив, земајќи ги предвид изворот, контекстот, целта и веродостојноста на презентираниите информации.
III-A.5	да препорачува/применува размер во различни контексти од секојдневниот живот,
III-A.16	да изработува и користи цртежи во размер и да толкува мапи,
III-A.25	да одлучува како да ги провери резултатите и размислува дали одговорот е разумен во контекст на проблемот,
III-A.29	да разгледува и одбира идеи, набљудува, предвидува и поставува претпоставки (хипотези), собира и вреднува докази, проверува предвидувања, планира, организира и спроведува истражување, евидентира, обработува, анализира и претставува резултати, евалуира и дискутира заклучоци,
III-A.67	да се ориентира во просторот со помош на скици, мапи, снимки и дигитални прикази на дадени географски подрачја.
IV-A.9	во комуникацијата со други во мултикултурниот дигитален простор, ги почитува различните учесници и ги следи правните, културните и етичките норми во однесувањето во дигиталниот простор;
IV-A.10	да се грижи за својот дигитален идентитет, безбедност и репутација и да ги почитува политиките за приватност;

IV-A.12	да истражува можности за користење на различни модели и симулации, комбинирање статични и динамички претставувања, звук, текст и слики за да модифицира или создаде едноставни креативни мултимедиумски продукти со конкретна намена и за определена публика;
IV-A.13	да дефинира критериуми за квалитет на дигитални продукти и решенија, вклучувајќи ги иновативноста и корисноста;
V-A.3	да ги идентификува различните компоненти на сопствениот идентитет кој се гради врз основа на припадноста на различни социјални групи (на пример: родов, етнички и национален идентитет) и на различните улоги кои ги има во животот (на пример: ученик, син/ќерка);
V-A.4	да прави процена на сопствените способности и постигања (вклучувајќи ги силните и слабите страни) и врз основа на тоа да ги определува приоритетите кои ќе му/ѝ овозможат развој и напредување;
V-A.5	да ги препознава емоциите кај себе и кај другите, да ги согледа последиците од сопствените емоционални реакции во различни ситуации и да користи соодветни стратегии за справување со емоциите;
V-A.6	да си постави цели за учење и сопствен развој и да работи на надминување на предизвиците кои се јавуваат на патот кон нивно остварување;
V-A.7	да ги користи сопствените искуства за да си го олесни учењето и да го прилагоди сопственото однесување во иднина;
V-A.8	да го организира сопственото време на начин кој ќе му/ѝ овозможи ефикасно и ефективно да ги оствари поставените цели и да ги задоволи сопствените потреби;
V-A.9	да ги предвиди последиците од своите постапки и од постапките на другите по себе си и по другите;
V-A.10	да применува етички начела привреднување на правилното и погрешното во сопствените и туѓите постапки и да манифестира доблесни карактерни особини (како што се: чесност, правичност, почитување, трпеливост, грижа, пристојност, благодарност, решителност, одважност и самодисциплина);
V-A.11	да дејствува самостојно, со целосна свесност од кого, кога и како може да побара помош;
V-A.12	успешно да се справува со социјалните притисоци;
V-A.13	да комуницира со другите и да се презентира себеси соодветно на ситуацијата;
V-A.14	да слуша активно и соодветно да реагира, покажувајќи емпатија и разбирање за другите и да ги искажува сопствените грижи и потреби на конструктивен начин;
V-A.15	да соработува со други во остварување на заеднички цели, споделувајќи ги сопствените гледишта и потреби со другите и земајќи ги предвид гледиштата и потребите на другите;
V-A.16	да ги препознава проблемите во релациите со другите и да приоѓа конструктивно во разрешување на конфликтите, почитувајќи ги правата, потребите и интересите на сите вклучени страни;
V-A.17	да бара повратна информација и поддршка за себе, но и да дава конструктивна повратна информација и поддршка во корист на другите;
V-A.18	да истражува, поставувајќи релевантни прашања, со цел да ги открие проблемите, да ги анализира и вреднува информациите и предлозите и да ги проверува претпоставките;
V-A.19	да дава предлози, да разгледува различни можности и да ги предвидува последиците со цел да изведува заклучоци и да донесува

	рационални одлуки;
V-A.20	критички да ги анализира информациите и доказите според релевантни критериуми;
V-A.21	да го анализира, проценува и подобрува сопственото учење;
VII-A.9	активно да учествува во тимска работа според претходно усвоени правила и со доследно почитување на улогата и придонесот на сите членови на тимот;
VIII-A.3	да ги изразува сопствените идеи, искуства и емоции, користејќи уметнички или други форми на креативно изразување (индивидуални или колективни);
VIII-A.5	да манифестира познавање на сопствената култура и на различните начини на нејзино изразување преку литературата и визуелните уметности, музиката и танците, градбите и другите културни продукти;
VIII-A.6	да ги идентификува разликите и сличностите меѓу сопствената култура и другите култури во своето потесно и пошироко опкружување и да ја анализира нивната поврзаност и меѓузависност;
VIII-A.7	да препознава и објаснува како културните обележја се менуваат со текот на времето и во различни контексти;
VIII-A.8	да го препознава значењето и да ги објаснува придобивките и предизвиците од глобализацијата и поврзаноста на локалните прашања со глобалните движења;
VIII-A.9	да препознае и објасни како културата на која ѝ припаѓа (вклучително и на традицијата и религијата) влијаела на формирање на неговиот/нејзиниот идентитет и поглед на светот;
VIII-A.10	да ги идентификува и преиспитува стереотипите и предрасудите кон припадниците на другите културни групи што се манифестираат во неговото/нејзиното опкружување;
VIII-A.12	да го интерпретира светот не само од гледна точка на припадниците на сопствената култура туку и низ перспективата на другите култури.
<i>Ученикот/ученицатаразбира и прифаќадека:</i>	
I-B.1	Преку изучување на мајчиниот јазик се развива сопствениот јазичен и културен идентитет, а преку јазичната комуникација се пренесува културното наследство и културата на живеење;
I-B.3	Преку читање текстови со различна содржина и структура се развива писменоста, се формира поширок поглед за себе и за светот и се поттикнува пишувањето од потреба и од задоволство;
I-B.4	содржината и начинот на изразување на сопственото мислење можат да придонесат за одржување и за подобрување на комуникацијата, но и да предизвикаат недоразбирање и конфликти;
III-B.5	Љубопитноста и иновативноста се клучни за развивање на научно-истражувачката мисла;
III-B.9	треба да ги разбира предностите, ограничувањата и ризиците на научните теории и нивната примена и да покажува развиен однос кон носење правилни одлуки и градење вредности, вклучително и моралниот аспект при решавањето проблеми.
IV-B.3	потенцијалите на икт ќе се зголемуваат и треба да се следат и користат, но и дека треба да се има критичен однос кон веродостојноста, доверливоста и влијанието на податоците и информациите кои се достапни преку дигиталните уреди;

IV-Б.4	во дигиталниот простор е важно да се обезбеди заштита на идентитетот, приватноста и емоционалната сигурност, да не се користи говор на омраза и кибер насилство и да се почитуваат правилата и нормите на комуницирање во дигиталните заедници;
IV-Б.5	информациите достапни во дигиталниот простор треба да се користат етички, според дефинирани правила и за добро на луѓето;
V-Б.2	осознавањето на сопствениот идентитет придонесува за јакнење на самовербата и за развојот на личноста;
V-Б.3	сопствените постигања и добросостојба во најголема мера зависат од трудот кој самиот/самата го вложува и од резултатите кои самиот/самата ги постигнува;
V-Б.4	секоја постапка која ја презема има последици по него/неа и/или по неговата/нејзината околина;
V-Б.5	од начинот на кој пристапува кон решавањето на проблемите и разрешувањето на конфликтите зависи дали проблемите ќе бидат решени, односно дали конфликтите ќе бидат разрешени;
V-Б.6	успехот во животот во голема мера зависи од целите кои ќе си ги постави, а од начинот на кој ќе ги планира активностите и ќе го организира времето во голема мера зависи ефикасноста и ефективноста во остварувањето на поставените цели;
V-Б.7	иницијативноста, упорноста, истрајноста и одговорноста се важни за спроведување на задачите, за остварување на целите и за надминување на предизвиците во секојдневните ситуации;
V-Б.8	Интеракцијата со другите е двонасочна – како што има право од другите да бара да му/и биде овозможено задоволување на сопствените интереси и потреби, така има и одговорност да им даде простор на другите да ги задоволат сопствените интереси и потреби;
V-Б.9	барањето повратна информација и прифаќањето конструктивна критика водат кон личен напредок на индивидуален и социјален план;
VII-Б.4	работната етика, културната чувствителност и односот кон другите се значајни за креирање и одржување позитивна работна клима;
VII-Б.5	ресурсите не се неограничени и дека е потребно одговорно да се користат;
VIII-Б.3	почитувањето и промовирањето на сопствената култура придонесуваат за јакнење на културниот идентитет и дигнитет;
VIII-Б.4	културниот диверзитет влијае врз развојот на идентитетот на припадниците на различни култури;
VIII-Б.5	на разликите меѓу културите треба да се гледа како на можност за учење и како предизвик за заемно разбирање и напредување;
VIII-Б.6	почитувањето и промовирањето на другите култури придонесуваат за обезбедување почит за сопствената култура од страна на другите.

РЕЗУЛТАТИ ОД УЧЕЊЕ

Тема: ЕВРОПА И СВЕТОТ ОД СРЕДИНАТА НА XVII ДО СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК

Вкупно часови: 14

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна да:

1. ги наведува најважните личности, поими и настани што го обележале политичкиот, општествениот и културниот развој на Европа и светот од средината на XVII до средината на XIX век;
2. ги објаснува различните облици на владеење во Европа (апсолутизам, просветен апсолутизам, парламентарна монархија и република) и нивното влијание врз државниот и општествениот живот;
3. го опишува значењето на Просветителството и новите идеи за разум, човекови права, образование и граѓанска еднаквост;
4. ги објаснува причините, текот и последиците од создавањето на Соединетите Американски Држави, Француската револуција и Наполеоновите војни;
5. го објаснува поимот нација и развојот на националните идеи во Европа, притоа разликувајќи ги етничката и граѓанската нација;
6. ги опишува причините и последиците од Првата индустриска револуција и нејзиното влијание врз економијата, технологијата и секојдневниот живот;
7. го препознава значењето на културата и науката за оформувањето на модерното европско општество.

Ученикот/ученичката ќе:

1. развие интерес и љубопитност за историските процеси во новиот век;
2. развие почит кон културното, научното и интелектуалното наследство на Европа и светот во новиот век;
3. разбере дека научниот напредок, образованието и културата се двигатели на општествените промени;
4. ја препознае вредноста на слободата, човековите права и граѓанската еднаквост;
5. развие критичко мислење кон апсолутизмот, војните и злоупотребата на моќта;
6. изгради позитивен став кон различните култури, традиции и национални идентитети.

Содржини (и поими)

- **Апсолутизмот во Европа во новиот век**
(Луј XIV, Крал Сонце, Версај, апсолутизам, благородништво, култура, Петар I Велики, реформи, црква, Голема северна војна, Санкт Петербург)

Стандарди за оценување

- Го објаснува поимот „апсолутизам“ и го поврзува со Луј XIV и Петар I Велики.
- Го опишува дворецот Версај како симбол на моќ и раскош.
- Го опишува начинот на организирање и улогата на војската во

	<p>зајакнувањето на апсолутизмот.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува процесот на модернизација и ги опишува реформите во државното управување, војската и црквата во Русија. • Го опишува текот и резултатите од Големата северна војна. • Го поврзува значењето на културата и уметноста со зацврстувањето на угледот на кралот во Франција. • Го анализира начинот на кој Русија под Петар I Велики станала империја и нова сила во Европа. • Го споредува апсолутизмот на Луј XIV и Петар I Велики со други облици на владеење во Европа во истиот период.
<ul style="list-style-type: none"> • Просветителството и просветниот апсолутизам (филозофи, разум, човекови права, Волтер, Русо, Монтескје, Фридрих II Велики, Катерина II Велика, Јозеф II, образование) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува поимот „просветителство“ и неговата поврзаност со разумот, науката и човековите права. • Го опишува значењето на филозофите и нивните идеи за општеството и власта. • Го објаснува поимот „просветен апсолутизам“ како обид на владетелите да применат просветителски идеи преку апсолутна власт. • Го опишува владеењето на Фридрих II Велики, Катерина II Велика и Јозеф II како примери за просветни владетели. • Го споредува просветниот апсолутизам со традиционалниот апсолутизам. • Го поврзува Просветителството со пошироките промени во Европа во XVIII век.
<ul style="list-style-type: none"> • Создавањето на Соединетите Американски Држави (колони, Британска Империја, даноци, Бостонска чајанка, Декларација за независност, Војна за независност, Томас Џеферсон, Џорџ Вашингтон, устав, република) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува најважните личности и поими (Томас Џеферсон, Џорџ Вашингтон, Декларација за независност, Бостонска чајанка, устав). • Ги објаснува причините за незадоволството во британските колонии во Америка од политиката на Британската Империја. • Го опишува значењето на даноците и економските ограничувања како повод за колонијалниот отпор. • Го опишува текот и резултатите од Војната за независност на колониите против Британија. • Го објаснува донесувањето на Уставот и воспоставувањето на републикански облик на владеење. • Ги поврзува идеите на Просветителството со создавањето на

<ul style="list-style-type: none"> • Француската револуција (сталежи. феудализам, Луј XVI, Бастилја, буржоазија, Декларација за правата на човекот и граѓанинот, Марш на жените, република, јакобинци) 	<p>новата држава и нејзините институции.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува општественото уредување на Франција пред 1789 година. • Ги објаснува причините за избувнувањето на Француската револуција. • Го објаснува значењето на Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот. • Го опишува преминот од монархија кон република. • Го опишува влијанието на јакобинците и улогата на Робеспјер за време на владеењето на теророт. • Го поврзува влијанието на Француската револуција со развојот на новите идеи за слобода, еднаквост и граѓанство во Европа.
<ul style="list-style-type: none"> • Наполеоновите војни и Виенскиот конгрес (Наполеон Бонапарта, војни, империја, армија, Континентална блокада, поход кон Русија, Ватерло, Виенски конгрес, баланс на силите, нации) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува подемтот на Наполеон Бонапарта и создавањето на неговата империја. • Го опишува начинот на организација на армијата и причините за успехот на Наполеоновите походи. • Го опишува текот и последиците од походот кон Русија (1812) и неговото влијание врз падот на Наполеон. • Го опишува Виенскиот конгрес и неговите цели. • Го анализира новиот политички и територијален поредок во Европа воспоставен по 1815 година. • Го поврзува развивањето на националните идеи со последиците од Наполеоновите војни.
<ul style="list-style-type: none"> • Првата индустриска револуција (причини, Велика Британија, фабрика, Џон Кеј, парна машина, Џејмс Ват, локомотива, железница, памук, урбанизација) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги објаснува причините поради кои Индустриската револуција започнала во Велика Британија. • Го опишува развојот на фабричкото производство и промените во начинот на работа. • Го објаснува значењето на парната машина и придонесот на Џејмс Ват за нејзиното усовршување. • Го опишува развојот на текстилната индустрија и употребата на памукот како клучна сировина. • Го препознава значењето на локомотивата и железницата за поврзување на пазарите и побрз транспорт. • Го анализира влијанието на индустриските промени врз

<ul style="list-style-type: none"> • Нацијата во Европа и националниот идентитет (нација, народ, држава, идентитет, етничка нација, граѓанска нација, национализам, јазик, култура, традиција) 	<p>економијата и секојдневниот живот.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува поимот „нација“ и неговото значење во европската историја. • Ги наведува разликите помеѓу поимите „народ“ и „нација“. • Го објаснува поимот „идентитет“ и факторите што го обликуваат (јазик, култура, традиција, историја). • Ја објаснува појавата на националните идеи во Европа и нивната улога во создавањето на модерните држави. • Ги наведува разликите помеѓу етничката нација (заснована на потекло, јазик и култура) и граѓанската нација (заснована на заеднички вредности и закони). • Го анализира поимот „национализам“ и неговите позитивни и негативни аспекти.
<ul style="list-style-type: none"> • Културата и науката во Европа и светот од средината на XVII до средината на XIX век (научна револуција, Исак Њутн, Енциклопедија, медицина, образование, романтизам, класицизам, музика, литература, сликарство) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги опишува образованието и печатарството како двигатели на ширењето на знаењето. • Го препознава значењето на музиката, литературата, архитектурата и сликарството во изразувањето на културните вредности во новиот век. • Го објаснува значењето на научната револуција за развојот на нови знаења и методи на истражување. • Го опишува влијанието на Просветителството врз развојот на науката, образованието и културниот живот. • Ги поврзува индустриските и технолошките промени со развојот на науката и секојдневниот живот. • Го анализира влијанието на културата и науката врз оформувањето на модерното европско општество.
<p>Примери за активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наставникот прикажува слика или кратко видео од дворецот Версај. Учениците замислуваат дека се дел од дворот на Кралот Сонце. Секој добива улога – крал, кралица, благородник, уметник и др. Учениците подготвуваат кратка сцена (3-5 минути) која покажува како изгледал животот во Верај. На крајот, заедно дискутираат: зошто Луј XIV сакал сите влијателни личности во Франција да бидат блиску до него? • Учениците добиваат неколку слики – бродови, градови, облека, војници и одлучуваат кои припаѓаат пред, а кои по реформите на Петар I Велики. Сликите ги лепат на хамер под наслов „Како Петар ја промени Русија?“. Потоа наставникот поставува прашања за разговор: „Која промена била најважна за развојот на Русија?“, „Што сакал да постигне Петар со своите реформи?“ и „Дали сите во Русија биле задоволни од тие промени?“. 	

- Наставникот чита неколку мисли на просветителите, на пример: „Сите се еднакви пред законот“, „Да се биде слободен значи да размислуваш со своја глава“, „Децата не треба да се учат што да мислат, туку како да мислат“, „Образован народ е посилен од силна војска“. Учениците во парови треба да објаснат што мислат дека значат овие реченици. Потоа наставникот покажува портрети на Волтер, Русо и Фридрих II Велики и објаснува како тие се поврзани со идеите.
- Наставникот на табла црта две колони: „Британци“ и „Колонисти“. Учениците добиваат картички со тврдења (на пример: „Плаќаме премногу даноци!“ или „Колониите мора да го слушаат кралот!“). Тие треба да ги залепат на страната каде што припаѓаат. Потоа заедно дискутираат што довело до Бостонската чајанка и Декларацијата за независност на САД.
- Наставникот подготвува три столба: 1. свештеници, 2. благородници, 3. граѓани и селани. Учениците се делат во три групи и добиваат кратки описи на своите права и обврски. Потоа треба да решат: дали системот во Франција бил праведен? Наставникот објаснува зошто луѓето во Франција се побуниле и што се променило по падот на Бастиља.
- Наставникот објаснува што претставувал Маршот на жените кон Версај во 1789 година. Учениците се делат во три групи: жени од Париз, кралски стражари и новинари. Секоја група добива краток опис на својата улога и подготвува неколку реченици што ќе ги изговори: жените ги изнесуваат своите барања, стражарите објаснуваат како реагирале, а новинарите го опишуваат настанот. Потоа следува заедничка дискусија за тоа што барале жените и што се променило по нивниот протест.
- Наставникот покажува карта на Европа во времето на Наполеон и по неговиот пораз. Учениците во парови споредуваат кои држави изгубиле територии, кои стекнале нови територии, кои веќе не постоеле и кои нови држави биле создадени по падот на Наполеон. Потоа секој пар добива слика или знаме на една земја и треба да каже дали таа држава добила или изгубила по Наполеоновите војни. На крајот, наставникот објаснува дека државите на Виенскиот конгрес се обиделе да направат рамнотежа на силите, за да нема нови војни во Европа.
- Учениците замислуваат своја држава и цртаат знаме или симбол што ја претставува. Потоа накратко објаснуваат што значи нивниот симбол. Наставникот разговара со нив што ги прави луѓето во една држава обединети: на пример јазикот, културата и заедничките обичаи.
- Наставникот покажува слики од фабрика, парна машина и железница. Учениците добиваат два листа: „Животот пред Индустриската револуција“ и „Животот по Индустриската револуција“. Треба да наведат примери за работа, превоз и животни услови. На крајот дискутираат што било подобро, а што потешко.
- Наставникот покажува портрети на Њутн, Моцарт и Делакроа. Учениците се делат на групи „научници“ и „уметници“. Секоја група создава мини-музеј на својата маса: постер, краток опис и слика. Потоа прават прошетка низ „музејот“ и учат едни од други.
- Наставникот објаснува дека во минатото жените немале исти можности како мажите. Учениците разгледуваат неколку едноставни примери од секојдневниот живот на жените во XVIII век (девојче што сака да оди на училиште, жена што сака да работи за плата и сл.) и разговараат дали тоа било праведно и кои од тие работи денес се промениле.
- „Живата книга на историјата“ – секоја група претставува различна личност (Луј XIV, Петар I Велики, Катерина II Велика, Волтер, Џорџ Вашингтон, Наполеон, Моцарт) и ја „оживува“ во кратко интервју.
- Историски квиз – група прашања (визуелни и текстуални) од сите теми. Натпревар со бодови и симболични награди.
- Изработка на временска лента и мапа на Европа од средината на XVII до средината на XIX век. Учениците обележуваат револуции, војни, научни откритија, културни центри и др.

- Учениците замислуваат дека присуствуваат на голем конгрес во Европа, каде што се собрале претставници од сите важни периоди од средината на XVII до средината на XIX век, за да одлучат како Европа и светот треба да се развиваат во иднина. Класот се дели на шест делегации: 1. Апсолутисти (Луј XIV и Петар I Велики); 2. Просветители (Волтер, Русо, Монтескје, Мери Волстонкрафт); 3. Революционери (Вашингтон, Робеспјер); 4. Индустијалци и научници (Њутн, Ват); 5. Културни творци (Моцарт, Делакроа, Виктор Иго); 6. Обични граѓани (работници, жени, трговци, ученици). Секоја делегација добива задача: да го објасни својот придонес за напредокот на Европа и светот; да каже што научиле луѓето од нивното време (добро и лошо); да даде предлог како треба да изгледаат Европа и светот во иднина – што да се задржи од апсолутизмот, што од револуциите, а што од науката, индустријата и културата. По презентациите, наставникот го модерира „Конгресот“: сите делегации гласаат за заеднички „Манифест на модерна Европа и модерен свет“, кој содржи три принципи што ќе бидат прифатени од сите (на пример: слобода, разум, напредок, еднаквост пред законот, образование и др.).

Тема: БАЛКАНОТ И МАКЕДОНИЈА ОД XVIII ВЕК ДО КРАЈОТ НА ГОЛЕМАТА ИСТОЧНА КРИЗА

Вкупно часови: 20

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна да:

1. ги наведува најважните личности, поими и настани поврзани со политичкиот, економскиот и културниот развој на Балканот и Македонија во XVIII и XIX век;
2. ги опишува процесите на национална преродба кај балканските народи и улогата на просветителите (Кораис, Обрадовиќ, Хилендарски и др.);
3. разликува различни облици на отпор и востанија против османлиската власт и нивното значење за создавањето на националните држави;
4. објаснува зошто некои балкански народи не успеале во борбата за создавање на сопствени држави;
5. ги објаснува интересите на европските сили на Балканот и нивното влијание врз локалните политички и воени случувања;
6. го препознава значењето на културните, образовните и религиозните движења во зацврстувањето на националниот идентитет на балканските народи;
7. ја објаснува борбата за обнова на Охридската архиепископија и ја опишува улогата на црковно-училишните општини;
8. ги наведува најпознатите учебникари, книжевници и собирачи на народни умотворби;
9. ги објаснува причините, текот и последиците на Големата источна криза и нејзиното влијание врз создавањето на нови држави интериторијални промени;
10. ги објаснува причините и текот на Разловечкото востание и ги наведува неговите главни протагонисти;
11. ги објаснува условите во кои започнало Македонското востание, ги наведува главните достигнувања на македонските востаници и ги разбира причините за неуспехот на востанието.

Ученикот/ученичката ќе:

1. развие интерес и љубопитност за историјата на Балканот и Македонија;
2. разбере дека националните движења се резултат на долготрајни општествени и културни процеси;
3. развие почит кон историските борби и преродбеници на балканските народи;
4. изгради критички став кон надворешните влијанија и политички мешања во балканските прашања;
5. ја разбере вредноста на образованието, јазикот и културната самобитност како темели на националниот развој;
6. развие почит кон борбата за обнова на Охридската архиепископија;
7. развие почит кон делото на македонските учебникари, книжевници и собирачи на народни умотворби;
8. го разбере значењето на Разловечкото и Македонското востание во историјата на Македонија.

Содржини (и поими)	Стандарди за оценување
<ul style="list-style-type: none"> • Османлиската Империја и Балканот до Источната криза (реформи, Ѓулхански хатишериф, Хатихумајун, модернизација, чифлигарски систем, ајани, бунтови, граѓанство, војни) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснува кои биле причините за кризата во Империјата. • Ги опишува реформите како обид за модернизација на државата и општеството. • Ги препознава причините за реакција на локалните првенци против модернизацијата. • Ја опишува суштината на чифлигарскиот систем. • Ги анализира придобивките од општествените промени во Империјата.
<ul style="list-style-type: none"> • Европските сили и Балканот во XIX век (интереси, Русија, Франција, Наполеон, Велика Британија, мешање, политика, поддршка, територии) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува најважните европски сили што имале влијание врз Балканот во XIX век (Русија, Франција, Велика Британија, Хабсбуршката Монархија, Османлиска Империја). • Објаснува зошто Балканот бил простор на судир на интереси меѓу Големите сили. • Го препознава значењето на Наполеоновите војни за пренос на нови идеи и промени во регионот. • Поврзува конкретни настани (на пр. руско-турските војни, Наполеоновите походи, Кримската војна) со промените на балканската политичка карта. • Ги препознава интересите на Големите сили на Балканот.
<ul style="list-style-type: none"> • Востанијата во Србија и Грција (Просветителство, Срби, Грци, востанија, Караѓорѓе, Каподистријас, Големи сили, солидарност, автономија, независност) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги опишува причините за избувнување на српските и грчките востанија.

	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува поимот „востание“ и разликата меѓу автономија и независност. • Го препознава влијанието на Големите сили врз текот и исходот на востанијата. • Ги споредува целите, методите и резултатите на двете востанија. • Ја опишува солидарноста меѓу балканските народи и поддршката од Европа кои биле клучни за успехот на движењата.
<ul style="list-style-type: none"> • Автономна Србија (Милан Обреновиќ, автономна црква, Вук Караџиќ, Александар Караѓорѓевиќ, Илија Гарашанин, Михајло Обреновиќ, устав, развој) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува главните личности и поими поврзани со развојот на автономна Србија. • Го опишува процесот на добивање автономија и создавањето на првите српски институции. • Применува историски поими (устав, автономија, династија, развој, реформи) при опишување на политичките и општествените промени во Србија. • Хронолошки поврзува важни настани: донесување устав, смена на династии, воспоставување на автономна црква. • Го анализира значењето на Милош Обреновиќ и Михајло Обреновиќ во процесот на државно зацврстување. • Ја опишува улогата на црквата и образованието во зајакнувањето на националниот идентитет и самоуправата.
<ul style="list-style-type: none"> • Грција – првата независна држава на Балканот (Баварци, Отон, автокефална црква, Големи сили, државен удар, Јоанис Колетис, демократија, Георгиос I, Јонски острови) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува главните личности и настани поврзани со создавањето на независна Грција. • Објаснува како и зошто Грција станала првата независна држава на Балканот. • Применува историски поими (монархија, демократија, устав, државен удар, автокефалност) при опишување на политичките промени во Грција по независноста. • Ги споредува монархиите на Отон и Георгиос I во однос на степен на демократија и народна поддршка.
<ul style="list-style-type: none"> • Албанија од почетокот на XIX век до Големата источна криза и развојот на просветителската идеја (Али-паша, Бушатлии, Битолските настани, бунтови, писменост, просветителство, Наум Веќилхарџи, Константин Кристофориди, Пашко Васа, идеја за слобода)) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ја опишува политичката и општествената состојба на Албанците во рамките на Османлиската империја во почетокот на XIX век. • Објаснува кој бил Али паша и каква била неговата улога во локалната самоуправа и борбата за поголема автономија. • Објаснува какво било значењето на активностите на Наум

	<p>Веќилхарџи, Константин Кристофориди и Пашко Васа за развојот на албанското просветителство.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хронолошки ги наведува клучните настани – владеењето на Али паша, Бушатлиите, Битолските настани и просветната дејност на Наум Веќилхарџи. • Го анализира делувањето на Наум Веќилхарџи и значењето на неговата азбука за создавањето на албанската национална свест. • Ја анализира врската меѓу политичките бунтови и појавата на национални идеи кај Албанците.
<ul style="list-style-type: none"> • Бугарија од почетокот на XIX век до Големата источна криза (економија, општество, училишта, учебници, Русија, ослободително движење, Раковски, Левски, Ботев, Егзархија) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува главните личности, поими и настани поврзани со бугарското национално движење (Георги Раковски, Васил Левски, Христо Ботев, Бугарска Егзархија и др.). • Го објаснува значењето на отворањето на училишта, објавувањето учебници и развојот на писменоста за бугарската преродба. • Хронолошки ги наведува клучните фази на бугарското будење – просветна, верска и револуционерна. • Ги споредува различните пристапи кон борбата за слобода – дипломатски (преку Русија и Егзархијата) и револуционерна (тајни комитети, бугарски чети). • Го анализира развојот на бугарската економија и општество како предуслов за појава на образовани граѓани и национална елита.
<ul style="list-style-type: none"> • Црковно-просветни прилики во Македонија во XIX век (Цариградска Патријаршија, унијатство, Бугарска Егзархија, борба за обнова на Охридската архиепископија, црковно-училишни општини, учебникари и книжевници, Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ, Јордан Хаџи Константинов - Џинот, Миладиновци, Григор Прличев, Марко Цепенков, печатница, чорбаџии) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ја објаснува улогата и значењето на официјалните цркви во културно-просветниот живот. • Ја опишува борбата за обнова на Охридската архиепископија и ги наведува главните личности кои придонеле во нејзиното разгорување. • Ја опишува улогата на црковно-училишните општини. • Го објаснува влијанието на македонското граѓанство во развојот на просветата. • Ги наведува најпознатите учебникари, книжевници и собирачи на народни умотворби. • Ги споредува пропагандите во Македонија и ги истакнува нивните сличности и разлики.
<ul style="list-style-type: none"> • Разловечкото востание 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги објаснува причините за востание во Македонија.

<p>(Димитар Поп-Георгиев Беровски, поп Стојан, Разловци, таен кружок, востаничко знаме, последици)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ги опишува подготовките и текот на Разловечкото востание. • Ја опишува улогата на Димитар Поп-Георгиев Беровски и поп Стојан во Разловечкото востание. • Ги наведува главните причини за неуспехот на востанието. • Го опишува значењето на Разловечкото востание во историјата на Македонија.
<ul style="list-style-type: none"> • Македонското востание (член 23 од Берлинскиот конгрес и Македонија, Димитар Поп-Георгиев Беровски, Стојан Карастоилов, Натанаил Охридски, Кресна, Штаб на македонските востаници, печат на востанието, слободна територија) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го опишува членот 23 од Берлинскиот конгрес како појдовен мотив за идни револуционерни и политички движења во османлиска Македонија. • Ги наведува причините и околностите кои довеле до Македонското востание. • Ги опишува подготовките и текот на востанието. • Го објаснува создавањето на слободна востаничка територија и нејзината внатрешна организација. • Ги опишува пречките во развојот и ширењето на Македонското востание. • Ги наведува основните причини за неуспехот на востанието и го опишува неговото задушвање. • Го опишува значењето на Македонското востание во борбата за создавање на македонска држава.
<ul style="list-style-type: none"> • Призренската лига и појавата и развојот на албанското ослободително движење (1878, програма и меморандуми, Абдул Фрашери, Наим Фрашери, Али-бег Гусиња, Призрен, бунт, конфликт со османлиската власт, автономија, 1881) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува причините за појава на Призренската лига. • Ги наведува главните личности, настани и поими поврзани со Призренската лига. • Ги објаснува активностите на Призренската лига по хронолошки след. • Лоцира на историска карта подрачја под влијание на Лигата. • Го објаснува значењето на меморандумите и барањата на Лигата за албанското национално движење.
<p>Примери за активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наставникот покажува карта на Балканот во XVIII век со поделбите меѓу Османлиската Империја, Хабсбуршката Монархија и Венеција. Учениците во парови ги наоѓаат главните балкански центри и означуваат каде се појавиле првите идеи за преродба. • Учениците добиваат кратки биографии на личности како Адамантиос Кораис, Доситеј Обрадовиќ и Паисиј Хилендарски. Треба да прочитаат и потоа да одговорат на прашањето: „Што било заедничко за сите нив?“ На крајот се прави табела „Преродбеници и нивните идеи“. 	

- Наставникот покажува слики од стара балканска населба, пазар, манастир и занаетчиска работилница. Учениците опишуваат како изгледал животот во тоа време и што се менувало со појавата на нови идеи и училишта.
- Учениците добиваат карта на Европа со означени големите сили (Русија, Хабсбуршка Монархија, Франција, Велика Британија). Треба да објаснат зошто тие држави се интересирале за Балканот и кои биле нивните цели. Наставникот ги запишува одговорите во две колони: „Помош за балканските народи“ и „Сопствени интереси“.
- Наставникот прикажува кратко видео или слика на манастир или печатница. Учениците треба да објаснат зошто ваквите места биле важни за ширење на преродбенските идеи.
- Учениците изработуваат временска лента со најважните балкански настани во XVIII и XIX век – создавање на училиштата, востанија, држави и др.
- Наставникот организира игра „Историска детективска агенција“: секоја група добива задача да открие зошто избувнало одредено востание или каква улога имале големите сили. Потоа ги претставуваат своите „истражувања“.
- Наставникот организира квиз „Кој е кој?“ со прашања за личности од балканската преродба и ослободителни движења.
- Учениците создаваат мини-изложба „Преродбеници и нивните дела“ со фотографии, цитати и симболи.
- Историски квиз – прашања за личностите, настаните и идеите што го обележале Балканот во XVIII и XIX век.
- Наставникот ги дели учениците во три групи и им дава задача да истражуваат. Првата група истражува за борбата за обнова на Охридската архиепископија. Втората група истражува за црковно-училишните општини и нивното влијание врз верскиот и просветниот живот на населението, а третата група истражува за најпознатите македонски учебникари, книжевници и собирачи на народни умотворби. Потоа сите три групи изработуваат презентации, каде ги истакнуваат сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето.
- Наставникот организира активност „игра на улоги“ за Разловечкото востание. Притоа ги дели учениците на две групи. Едната група ги претставуваат востаниците, а другата група локалното неборечко население во Разловци. Потоа во тетратката учениците ги опишуваат настаните кои „ги доживеале“ секој од свој аспект. На крајот ги читаат „своите сеќавања“, а наставникот организира дискусија во која учениците ќе дискутираат за последиците од Разловечкото востание и причините за неговиот неуспех.
- Наставникот ги дели учениците во три групи и им дава задача да истражуваат. Првата група истражува за Берлинскиот конгрес и неговите последици за Македонија, втората група истражува за подготовките, почетокот и текот на Македонското востание, а третата група истражува за задушувањето на востанието, причините за неуспехот на македонските востаници и неговото значење во историјата на Македонија. Потоа сите три групи изработуваат презентации, каде ги истакнуваат сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето.
- Наставникот организира квиз на знаење за утврдување и систематизација на темата. Ги дели учениците во три екипи (А, Б, В), водејќи сметка за воедначеноста на екипите. Ги објаснува правилата на квизот: 1. Секоја екипа одбира по еден ученик кој ќе одговара на прашањата. Останатите членови на екипата учествуваат во формулирање на одговорите. Наставникот чита прашање за екипата А (прашањата за квизот се во форма на презентација, илустрирани со одредена слика или цртеж), која одговара. За точен одговор се добива 1 поен. 2. Ако екипата А не го знае одговорот или одговори погрешно, одговара екипата Б. За точен одговор добиваат 1 поен, ако погрешат или не го знаат одговорот одговара екипа В. 3. На второто прашање прво одговара екипата Б по ист принцип, на третото екипа В и така до крајот на листата со прашања. Наставникот на таблата црта табела за впишување на бодови. Ја контролира точноста на одговорите и ги

впишува поените за секоја екипа во табелата.

Тема: ЕВРОПА И СВЕТОТ ОД СРЕДИНАТА НА XIX ВЕК ДО ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА

Вкупно часови: 10

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна да:

1. ги наведува најважните личности, поими и настани поврзани со политичкиот, економскиот и културниот развој на Европа и светот од средината на XIX век до Првата светска војна;
2. ги објаснува причините и целите на револуциите од 1848 година и да ги поврзува со развојот на граѓанските права и демократијата;
3. ги опишува процесите на обединување на Италија и Германија и ја објаснува нивната улога во создавањето на националните држави во Европа;
4. ги објаснува причините, текот и последиците од Граѓанската војна во САД и нејзиното значење за укинувањето на ропството;
5. ги опишува главните технолошки и економски промени во Втората индустриска револуција и нивното влијание врз животот на луѓето;
6. го објаснува поимот империјализам и ги анализира неговите последици врз освоените земји и колониите;
7. ги објаснува меѓународните односи во светот пред Првата светска војна, сојузите и ривалствата меѓу Големите сили;
8. ги препознава најважните научни и културни достигнувања во втората половина на XIX век и почетокот на XX век;
9. го поврзува развојот на технологијата, науката и културата со оформувањето на модерното општество во Европа и светот.

Ученикот/ученичката ќе:

1. развие интерес и љубопитност за историските промени во втората половина на XIX и почетокот на XX век;
2. развие почитување кон научниот, културниот и технолошкиот напредок на човештвото;
3. разбере дека индустрискиот развој, науката и културата придонесуваат за подобрување на животот, но можат и да создадат нееднаквости;
4. развие критичко мислење кон колонијализмот, империјализмот и злоупотребата на моќта;
5. изгради став за важноста на мирот, соработката и почитувањето на различните култури и народи.

Содржини (и поими)

Стандарди за оценување

<ul style="list-style-type: none"> • Пролетта на народите и создавањето на националните држави во Европа (1848, револуции, слобода, граѓански права, демократија, Хабсбуршка Монархија, обединување на Италија, обединување на Германија, Гарибалди, Бизмарк) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува значењето на 1848 година како симбол на револуции и борби за слобода. • Ги опишува причините и целите на револуциите во различни европски земји. • Го објаснува значењето на поимите „слобода“, „граѓански права“ и „демократија“ во контекст на револуциите. • Ја опишува положбата на народите во Хабсбуршката Монархија и нивните барања за национални права. • Ги опишува процесите на обединувањето на Италија и Германија и ја објаснува улогата на личности како Џузепе Гарибалди и Ото фон Бизмарк. • Ги споредува целите и резултатите на револуциите и националните движења во Европа. • Ја препознава борбата за национална слобода и еднаквост како важен дел од европската историја.
<ul style="list-style-type: none"> • Граѓанската војна во САД (Север, Југ, ропство, слобода, Абрахам Линколн, унија, конфедерација, Гетисбург, 1865, граѓански права) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги препознава причините за војната меѓу Северот и Југот, особено прашањето за ропството и слободата. • Ги наведува поимите Север, Југ, Унија и Конфедерација за да ги опише страните во војната. • Го објаснува значењето на Абрахам Линколн и неговата улога во зачувувањето на унијата. • Ги поврзува резултатите од војната со укинувањето на ропството и развојот на граѓанските права.
<ul style="list-style-type: none"> • Втората индустриска револуција (индустрија, електрична енергија, телефон, челик, автомобил, работнички права, масовно производство, капитализам, трговија, иновации) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги препознава главните технолошки откритија и нивното значење за секојдневниот живот. • Ги препознава позитивните и негативните последици од индустрискиот развој врз работниците и општеството. • Го објаснува влијанието на новите технологии врз сообраќајот, комуникацијата и животниот стандард. • Го опишува влијанието на индустрискиот напредок врз создавањето на современиот свет. • Го поврзува индустрискиот развој со растот на градовите, трговијата и капитализмот. • Ги споредува Првата и Втората индустриска револуција според

<ul style="list-style-type: none"> • Ерата на империјализмот и колонијализмот (империјализам, колонијализам, ропство, метропола, суровини, мисионери, Африка, Берлинска конференција, отпор, културно влијание) 	<p>времетраење, пронајдоци и последици.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ги препознава причините за европската експанзија во XIX век. • Го објаснува значењето на поимите „империјализам“ и „колонијализам“. • Го објаснува значењето на индустријализацијата и трговијата за ширењето на империите. • Ги анализира последиците од колонијалната политика врз економијата и културата на освоените земји. • Ги опишува неправдата и нееднаквоста создадени со колонијализмот.
<ul style="list-style-type: none"> • Меѓународните односи во светот (1870-1914) (Големи сили, сојузи, ривалство, дипломатија, Троен сојуз, Тројна Антанта, вооружување, колонии, Ото фон Бизмарк, Франц Јозеф I) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува и разликува сојузите што се формирале во Европа. • Ги препознава причините за зголемото ривалство меѓу европските држави. • Го препознава значењето на вооружувањето и трката за колонии во предвечерието на Првата светска војна. • Го објаснува значењето на поимот „Големи сили“ и нивната улога во меѓународните односи. • Ги идентификува најважните личности поврзани со меѓународната политика. • Ја објаснува важноста на мирот, соработката и дијалогот меѓу државите.
<ul style="list-style-type: none"> • Културата и науката во Европа и светот од средината на XIX век до Првата светска војна (Томас Едисон, Никола Тесла, Александар Г. Бел, браќата Рајт, Луј Пастер, Чарлс Дарвин, Марија Кири, реализам, импресионизам, Винсент ван Гог, Лав Толстој, право на глас, женско движење, спорт, кино) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги препознава најважните културни и научни достигнувања од втората половина на XIX и почетокот на XX век. • Го објаснува значењето на новите технологии (телефон, електрична сијалица, автомобил, авион) во секојдневниот живот. • Ги опишува научените поими (индустријализација, импресионизам, изум, еманципација) при објаснување на појавите. • Ја објаснува борбата за женски права и нејзината поврзаност со демократските движења. • Ги разликува главните уметнички правци: реализам, импресионизам и постимпресионизам. • Го применува наученото за да повлече паралели со современиот свет (технолозија, културен развој, еднаквост на половите).

Примери за активности

- Наставникот прикажува портрети на Гарибалди и Бизмарк. Учениците ги споредуваат нивните цели, методи и резултати. Наставникот започнува дискусија за тоа што значело обединувањето за италијанскиот и за германскиот народ.
- Наставникот прикажува мапа на САД со поделбата на Север и Југ. Учениците добиваат улоги: фабрички работник од Северот, земјопоседник од Југот и поранешен роб и дискутираат за иднината на САД и на ропството.
- Наставникот прикажува неколку историски слики од животот во колониите во Африка (училиште, плантажа, деца-работници). Учениците избираат една слика и замислуваат дека се деца во африканска земја за време на европската колонијална власт. Секој пишува кратко писмо до европски пријател во кое раскажува како изгледа нивниот живот – училиштето, работата, стравот, но и надежите. На крајот наставникот води разговор за тоа што покажуваат писмата за животот во колониите и кои нешта им изгледаат неправедни на учениците.
- Наставникот организира игра „Сојузите во Европа“. Учениците добиваат картички со имиња на држави и треба да формираат два сојузи - Тројниот сојуз и Тројната Антанта. Потоа, со помош на мапа, покажуваат кој со кого се здружил и дискутираат зошто.
- Наставникот прикажува фотографии на Едисон, Тесла, Кири, Бел и браќата Рајт и нивните изуми. Учениците ги поврзуваат имињата со изумите и објаснуваат како секој од нив го променил секојдневниот живот на населението. Потоа подготвуваат мини постер: „Без кој изум денес не би можеле да живееме?“.
- Учениците добиваат репродукции на слики од Ван Гог, Моне и други уметници од втората половина на XIX и почетокот на XX век. Учениците во парови или мали групи избираат една слика и одговараат на три едноставни прашања: дали ова претставува вистински настан? Што ни покажува за времето во кое живеел авторот на уметничкото дело? Што е различно во однос на постарите уметнички дела, особено оние од средниот век?
- Наставникот прикажува фотографии од женски протести од крајот на XIX и почетокот на XX век. Учениците во групи креираат постер, со цел да се развие разбирање за борбата за еднаквост и правото на глас.
- Учениците се делат во групи. Секоја група избира една историска личност од втората половина на XIX и почетокот на XX век (Бизмарк, Линколн, Тесла, Кири, Ван Гог, Флоренс Најтингел и др.) и подготвува кратка презентација: зошто токму таа личност заслужува највисоко место во „пантеонот“ на новиот век?
- Историски квиз: наставникот подготвува прашања и слики од сите содржини во оваа тема. Учениците се натпреваруваат во тимови А, Б и В.
- Временска лента: учениците на голем хамер ја изработуваат временската лента: „Европа и светот 1848-1914“. Обележуваат револуции, обединувања, граѓански војни, откритија, уметнички правци и сл.
- Учениците замислуваат дека се дел од Големата светска изложба во Париз во 1900 година – настан што го симболизира крајот на XIX и почетокот на XX век. Наставникот ја објаснува сцената: „Се собрале луѓе од целиот свет да ги покажат своите откритија, идеи и уметности. Европа навидум блеска: уметност, железници, фабрики, патишта, но, во исто време, под површината на овој развој тлее недоразбирањето меѓу Големите сили.“. Учениците се делат во групи-делегации: 1. Научници и пронаоѓачи (Тесла, Едисон, браќата Рајт); 2. Уметници и писатели (Ван Гог, Моне, Достоевски, Толстој); 3. Политичари, монарси и реформатори (Бизмарк, Гарибалди, Викторија, Вилхелм II); 4. Работници и обични луѓе (фабрички работници, жени активистки, земјоделци); 5. Колонијални гласови (претставници од Индија, Конго, Индонезија). Секоја група подготвува кратка претстава, постер или говор (2-3 минути), со кои истакнуваат со што се гордеат во својата земја

или област и од што се плашат или што би сакале да се промени во XX век. Потоа наставникот модерира заедничка дискусија: Што е најголемото достигнување на XIX век - машините, уметноста или новите идеи?

Тема: БАЛКАНОТ КОН КРАЈОТ НА XIX И ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК

Вкупно часови: 10

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна да:

1. ги наведува главните личности, настани и процеси што го обележале политичкиот, општествениот и културниот развој на Балканот по Големата источна криза;
2. ги разликува обликот на владеење, реформите и политичките системи на балканските држави во доцниот XIX и почетокот на XX век;
3. ги објаснува процесите на модернизација, индустријализација и создавање на национални институции во балканските држави;
4. ја анализира улогата на Османлиската Империја во новите односи и нејзиното слабеење пред Балканските војни;
5. го препознава значењето на културата, образованието и спортот како дел од идентитетот на новите држави и нивната европеизација;
6. ги опишува причините и последиците од Балканските војни.

Ученикот/ученичката ќе:

1. развие интерес и љубопитност за историските процеси на Балканот во доцниот XIX и почетокот на XX век;
2. разбере дека создавањето на државите на Балканот било резултат на долготрајна борба за слобода и независност;
3. развие почит кон историските личности, реформатори и културни дејци кои го обликувале идентитетот на балканските народи;
4. препознае дека Балканот бил место на судир, но и на соработка меѓу различни народи и култури;
5. развие чувство за улогата на културата, образованието и спортот во градењето на општествена кохезија и меѓусебно почитување на народите.

Содржини (и поими)

Стандарди за оценување

- **Османлиската Империја до Букурешкиот мировен договор**
(Абдул Хамид II, младотурско движење, преврат, парламент, модернизација, криза, анексија, Балкански сојуз, војна)

- Ги наведува најважните личности и настани поврзани со доцната историја на Османлиската Империја.
- Применува историски поими (модернизација, анексија, парламент, устав, бунт, сојуз, криза) при опишување на политичките процеси во Империјата.
- Наведува хронолошки редослед на клучните настани: владеење на Абдул Хамид II, Младотурски преврат, абдикација на султанот, владеење на Мехмед V, анексија на Босна и Херцеговина, Балкански сојуз.

	<ul style="list-style-type: none"> • Го анализира владеењето на Абдул Хамид II како обид за зачувување на апсолутизмот преку контрола и цензура. • Го анализира Младотурскиот преврат како пресвртница во политичкиот и општествениот развој на Империјата. • Го објаснува создавањето на Балканскиот сојуз и последиците од војните.
<ul style="list-style-type: none"> • Србија како независна држава (кралство, Австро-Унгарија, нестабилност, Милан Обреновиќ, Александар Обреновиќ, Петар Караѓорѓевиќ, демократија, економски развој, нова територија) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува најважните личности, поими и настани поврзани со развојот на Србија како независна држава. • Наведува хронолошка рамка на клучните настани: признавање на независност, прогласување на кралство, абдикација на Милан, убиството на Александар, доаѓање на Петар Караѓорѓевиќ. • Ги објаснува односите меѓу Србија и Австро-Унгарија во контекст на зависност, притисок и надворешна политика. • Лоцира на карта нови територии стекнати со Берлинскиот конгрес. • Ја анализира разликата меѓу владеењето на двете династии. • Го објаснува значењето на економскиот развој и модернизацијата на Србија како фактор за јакнење на нејзината независност.
<ul style="list-style-type: none"> • Грција од крајот на Големата источна криза до Балканските војни (политика, семејства, Трикупис, железница, криза, нестабилност, Крит, Големи сили, економија, Венизелос, проширување) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ја опишува политичката ситуација во Грција по Берлинскиот конгрес и причините за честите кризи и нестабилност. • Ги наведува главните политички личности и поими поврзани со развојот на Грција во доцниот XIX и почетокот на XX век. • Наведува хронолошка рамка на клучните настани: политичката криза од 1880-тите, реформи на Трикупис, востанието на Крит, доаѓањето на Венизелос, подготовките за Балканските војни. • Лоцира на карта територијалните проширувања на Грција по Берлинскиот конгрес (Тесалија, делови од Епир). • Ја опишува политиката на Венизелос како премин од внатрешна нестабилност кон активно учество во Балканскиот сојуз.
<ul style="list-style-type: none"> • Бугарија од автономна до независна држава (Русија, Александар Батенберг, обединување, Србија, Стамболов, развој, Фердинанд Сакскобурготски, демократизација, независност, катастрофа) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува клучните личности и настани поврзани со политичкиот и општествениот развој на Бугарија по нејзиното создавање. • Го опишува процесот на создавање на автономна Бугарија по Берлинскиот конгрес (1878) и нејзиното постепено зацврстување. • Наведува хронолошка рамка за најважните настани: Берлински конгрес (1878), обединување (1885), Српско-бугарска војна, владеење на Стамболов (1887–1894), прогласување на независност (1908).

	<ul style="list-style-type: none"> • Го анализира односот меѓу Русија и Бугарија. • Ги споредува владетелите Александар Батенберг и Фердинанд Сакскобурготски.
<ul style="list-style-type: none"> • Албанија на патот кон независноста (Сами Фрашери, Зеф Сарембе, Ѓироламо де Рада, Елена Џика, лига, азбука, востанија, Исмаил Ќемали, независнот, Вилехлм Вид) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го разбира значењето на развојот на азбуката и училишната дејност за создавање на национален идентитет. • Ја опишува улогата и влијанието на Сами Фрашери и неговото дело „Албанија како беше, како е и како ќе биде“ во развојот на албанското национално движење. • Го објаснува делувањето на Зеф Сарембе, Ѓироламо де Рада и Елена Џика. • Го разбира значењето на Битолскиот конгрес за албанската азбука. • Ја опишува улогата на Исмаил Ќемали и настаните поврзани со прогласувањето на независноста. • Го поврзува развојот на националниот јазик со создавањето на политичка самостојност.
<ul style="list-style-type: none"> • Образование, култура и спорт на Балканот кон крајот на XIX и почетокот на XX век (јазик, училишта, универзитети, сликарство, кино, караџоз, театар, Олимписки игри, спорт) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува најважните поими и области поврзани со развојот на образованието, културата и спортот на Балканот (јазик, училишта, универзитети, театар, Олимписки игри, фудбал). • Опишува како се развивале државните образовни системи во XIX и почетокот на XX век. • Објаснува зошто спортот станал дел од модерната култура на Балканот. • Го поврзува развојот на училиштата и универзитетите со процесите на европеизација и модернизација. • Го опишува развојот на театарот и уметноста како дел од ширењето на граѓанската култура.

Примери за активности

- Учениците се делат во четири групи: Србија, Бугарија, Грција и Османлиската Империја. Секоја група добива краток текст со информации за својата држава (владетели, политика, надворешни односи). Треба да подготват мини-презентација „Нашата држава во доцниот XIX век“ и потоа заедно со наставникот прават табела „Балканските држави пред Првата светска војна“, во која ги бележат сличностите и разликите.
- Наставникот објаснува што претставувал Балканскиот сојуз. Учениците преку картички со знамиња на држави го составуваат „сојузот“ на табла. Потоа следува дискусија: дали секоја држава имала исти цели, кој добил најмногу и како различните интереси довеле до нови војни.
- Учениците создаваат временска лента „Балканот 1878–1913“. На неа ги бележат најважните датуми, договори, востанија, сојузи и војни. Оваа активност може да се реализира дигитално или на хамер. Наставникот поставува прашања: „Кој настан бил пресвртница?“ и „Кога Балканот станал најнестабилен дел од Европа?“.
- Наставникот организира игра „Историски совет“. Секој ученик добива улога (на пр. Фердинанд, Петар I, Венизелос, Ќемали, Абдул Хамид II).

Во група тие расправаат како нивната држава треба да реагира на одреден настан (Босанската криза, Балканскиот сојуз, османлиските реформи). На крајот класот гласа за најубедливата стратегија.

- Наставникот прикажува фотографии и кратки текстови од градови како Белград, Софија, Атина и Истанбул од почетокот на XX век. Учениците забележуваат што се променило – улици, универзитети, железници, јавни згради. Потоа дискутираат како изгледала модернизацијата на Балканот.
- Наставникот објаснува што претставувал Младотурскиот преврат. Учениците замислуваат дека се новинари во 1908 година и пишуваат кратка вест со наслов и неколку реченици што ја опишуваат промената. Потоа наставникот води дискусија: „Што очекувало населението од Младотурците и зошто било разочарано?“
- Учениците создаваат мини-досие за една историска личност (на пример: Петар I Караѓорѓевиќ, Венизелос, Фердинанд, Абдул Хамид II, Исмаил Кемали). Вклучуваат фотографија, кратка биографија и најважни дела. На крајот дискутираат која од овие личности, според нив, најмногу придонела за создавањето на современа држава.
- Наставникот прикажува слики од балкански училишта, театри и спортски клубови од почетокот на XX век. Учениците во групи анализираат што покажуваат овие извори за културниот развој и европеизацијата на Балканот, а потоа креираат мини-постер „Нашиот град во 1900 година“. На крајот следува кратка дискусија за тоа што било заедничко во културниот живот на Балканот и во другите делови на Европа, и што правело Балканот посебен во тоа време.
- Учениците пишуваат кратко писмо или дневнички запис како жител на некоја балканска земја во 1912 година – како го доживува почетокот на војната, стравот, надежта или гордоста.
- Историски квиз или натпревар „Патот до независност“ – прашања од целата тема (востанија, независности, реформски движења, сојузи, Балкански војни).
- Наставникот прикажува слики од првите театри, опери и уметнички изложби. Учениците добиваат кратки описни текстови и треба да ги поврзат со правилниот град или држава. На крајот се разговара како културата помогнала во создавање на националниот идентитет и што било заедничко за народите на Балканот?
- Наставникот поставува прашање за дискусија: „Што е поважно за една држава – образованието, културата или спортот?“ Учениците во групи аргументираат различни ставови, а на крајот класот гласа.
- Наставникот организира завршна активност: „Балканот како огледало на Европа“. Учениците во тимови подготвуваат кратка презентација, постер или видео што ќе одговори на прашањето: „Во што Балканот бил сличен со другите делови на Европа?“. Секој тим избира тема: политика и држави, секојдневен живот, мода, образование, култура, или технолошки новини, и преку конкретни примери покажува како балканските народи прифаќале идеи и новини од останатите делови на Европа. По претставувањето следува разговор: во кои работи Балканот бил сличен со Западна и Средна Европа, во што бил различен, и што ни кажува тоа за неговиот развој до 1913 година.

Тема: МАКЕДОНИЈА КОН КРАЈОТ НА XIX И ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК

Вкупно часови: 18

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна да:

1. ги препознава позначајните друштва и организации на македонската емиграција, ја разбира нивната дејност и го вреднува нивното значење за османлиска Македонија;
2. ја објаснува целта на Македонската револуционерна организација, средството за нејзино остварување и предизвиците во нејзиниот развој;
3. ги наведува најзначајните дејци на Македонската револуционерна организација и го вреднува нивниот придонес кон ослободителното дело;
4. ги објаснува причините, текот и последиците од Илинденското востание и го разбира неговото значење;
5. го вреднува одгласот на Илинденското востание во Европа и светот;
6. го опишува функционирањето на привремената востаничка власт во Крушево и го разбира нејзиното значење;
7. ги објаснува причините за кризата во Организацијата по Илинденското востание и различните концепти за нејзиното функционирање;
8. го препознава влијанието на Организацијата врз секојдневниот живот на луѓето;
9. низ активноста на политичките партии во времето на младотурскиот режим го разбира концептот на легална политичка борба;;
10. ги објаснува последиците од Балканските војни за османлиска Македонија;
11. го разбира и значењето на поимот македонство и идеите за јазичен, национален и политички сепаратизам како претпоставка за национална самобитност;
12. ги препознава главните техничко-технолошки достигнувања во османлиска Македонија и го разбира нивното значење за економијата и секојдневниот живот на луѓето.

Ученикот/ученичката ќе:

1. развие интерес за историските процеси во Македонија кон крајот на XIX и почетокот на XX век;
2. развие почит кон борбата на Македонската револуционерна организација и нејзините најзначајни личности;
3. го разбере значењето на Илинденското востание и Крушевската република за современата македонска држава;
4. развие почит кон саможртвата на клучните личности за македонското ослободително дело;
5. развие критичко мислење кон завојувачката политика на балканските држави кон Македонија како османлиско наследство;
6. развие почит кон поборниците на македонството и нивниот придонес во развојот на македонската национална мисла.

Содржини (и поими)

- **Македонски организации и друштва во емиграција** (печалбарство, здруженија, Млада македонска книжевна дружина, Лоза, Врховен македонски комитет,

Стандарди за оценување

- Ги наведува причините за емиграција од Македонија.
- Ги препознава главните организации формирани од македонската емиграција во Бугарија, Србија, Швајцарија, Русија и други земји.

<p>Вардар, Македонско научно литературно другарство, Македонски таен револуционерен комитет, Македонски глас)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ги објаснува целите на Младата македонска книжевна дружина и дејноста на Лозарите. • Ја опишува дејноста на македонските организации во странство. • Го споредува начинот на делување на различните организации формирани од македонската емиграција. • Го препознава значењето на македонската емиграција во афирмирањето на македонската посебност.
<ul style="list-style-type: none"> • Македонската револуционерна организација 1893-1903 (Солун, 1893, Македонски централен револуционерен комитет, автономија на Македонија, востание, Солунски конгрес 1896 година, чети, војводи, агитација) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги препознава главните иницијатори за формирање на Македонската револуционерна организација. • Ја објаснува целта на Македонската револуционерна организација и востанието како средство за нејзино остварување. • Ја објаснува структурата на Организацијата и нејзините методи на делување. • Ги наведува главните одлуки од Солунскиот конгрес во 1896 година. • Го опишува значењето на четите и нивната улога во ослободителното движење. • Ги анализира препреките и предизвиците во развојот на Организацијата.
<ul style="list-style-type: none"> • Истакнати дејци на Македонската револуционерна организација (Гоце Делчев, Дамјан Груев, Петар Поп Арсов, Ѓорче Петров, Пере Тошев, Јане Сандански) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува поистакнатите дејци на Македонската револуционерна организација. • Го опишува и вреднува придонесот кон ослободителното дело на клучните личности на Организацијата. • Го објаснува значењето на делото на Гоце Делчев, Дамјан Груев, Петар Поп Арсов, Ѓорче Петров, Пере Тошев и Јане Сандански во македонската историја. • Ги поврзува заедничките цели во борбата на македонските дејци за создавање македонска држава.
<ul style="list-style-type: none"> • Илинденското востание (Солунски конгрес 1903 година, Солунски атентати, Смилевски конгрес, Илинден, Главен штаб, Крушево, Смилево, Невеска, Клисура) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува причините за Илинденското востание и околностите во кои се случило. • Го објаснува значањето на одлуките од Солунскиот и Смилевскиот конгрес. • Го опишува дејствувањето на гемиџиите и нивните цели. • Ги опишува подготовките за востанието. • Ги објаснува достигнувања на Илинденското востание во Битолскиот револуционерен округ и ги споредува со другите окрузи.
<ul style="list-style-type: none"> • Крушевската република (Горско началство, Никола Карев, Крушево, Крушевски манифест, Слива, Мечкин Камен, Питу Гули) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува ослободувањето на Крушево како значаен востанички успех. • Го опишува функционирањето на привремената востаничка власт во Крушево. • Го објаснува паѓањето на Крушево и го препознава значењето на битките кај Мечкин Камен и Слива.

	<ul style="list-style-type: none"> • Го објаснува значењето на Крушевската република во историјата на Македонија. • Го наведува одгласот на Илинденското востание во Европа и светот.
<ul style="list-style-type: none"> • Положбата во Македонија по Илинденското востание (хуманитарна криза, Мирцштегски реформи, Рилски конгрес, демократизација, децентрализација, улогата на Организацијата во секојдневниот живот, вооружени пропаганди) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ги наведува последиците од Илинденското востание. • Ги објаснува Мирцштегските реформи и нивното значење. • Ги објаснува причините за кризата во Организацијата и главните одлуки од Рилскиот конгрес. • Ја опишува улогата на Организацијата во секојдневниот живот. • Ги опишува последиците од вооружените пропаганди. • Ги наведува разликите на главните концепти за идната поставеност на Организацијата по Илинденското востание.
<ul style="list-style-type: none"> • Македонија во времето на Младотурскиот режим (Ресен, легализација на чети, контрареволуција, политички партии, Народна федеративна партија, Димитар Влахов, Сојуз на бугарските конституциони клубови, албански политички клубови, младотурски режим) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ја препознава Македонија како центар на младотурскиот преврат. • Ги наведува клучните политички субјекти. • Преку политичкиот плурализам го објаснува концептот за легална политичка борба. • Го објаснува значењето на рестриктивните закони. • Ги опишува разликите меѓу апсолутизмот и уставната монархија.
<ul style="list-style-type: none"> • Македонија во Балканските војни (Балкански сојуз, сојузнички војски во Македонија, Македонците во сојузничките војски, Семакедонска конференција во Велес, барања за македонска држава, поделба на османлиска Македонија) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ја објаснува политиката и аспирациите на балканските држави кон Македонија како османлиско наследство. • Го опишува настапувањето на сојузничките војски и брзиот пораз на Османлиите. • Го опишува ривалството меѓу балканските земји за Македонија како причина за нова војна. • Ги објаснува мотивите за вклучување на македонското население во сојузничките војски. • Ги објаснува последиците од Балканските војни.
<ul style="list-style-type: none"> • Појава и развој на македонството (македонство, сепаратизам, самоидентификување со славното минато, Ѓорѓија Пулевски, Теодосиј Гологанов, Крсте Петков Мисирков, За македонските работи, Димитрија Чуповски) 	<ul style="list-style-type: none"> • Го опишува и вреднува значењето на поимот македонство. • Ја препознава самоидентификацијата на населението со името Македонија. • Ги објаснува идеите за јазичен, национален и политички сепаратизам како претпоставка за национална самобитност. • Ги опишува пречките за реализација на идеите на македонистите. • Го објаснува значењето на македонистите во развојот на македонската национална мисла.
<ul style="list-style-type: none"> • Животот во османлиска Македонија (селани, граѓани, земјоделство, трговија, сточарство, мануфактура, индустриски производи, железница, 	<ul style="list-style-type: none"> • Го препознава навлегувањето на најзначајните техничко-технолошки достигнувања во османлиска Македонија. • Ги објаснува општествено-економските односи во османлиска Македонија и ги

<p>телеграф, банки, паробродови, фотографија, филм, браќа Манаци, театар, модернизација, урбанизам, електрика, мода)</p>	<p>препознава главните стопански гранки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Го опишува значењето на модернизацијата за економијата и секојдневниот живот. • Ги споредува придобивките од примената на техничко-технолошкиот развој во османлиска Македонија со развојот во Европа и светот.
--	---

Примери за активности

- Наставникот ги дели учениците во четири групи и им дава задача да истражуваат за една организација на македонската емиграција. Првата група истражува за Младата македонска книжевна дружина во Бугарија, втората за Македонскиот клуб во Србија, третата за Македонскиот таен револуционерен комитет во Швајцарија, а четвртата група истражува за Македонското научно литературно другарство во Русија. Секоја група има задача да истражи за формирањето на „својата“ организација, нејзините главни претставници, дејност и печатени органи. Потоа секоја група ги презентира сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето и заедно со наставникот вршат споредба меѓу организациите.
- Наставникот организира активност „игра на улоги“ во која учениците се поделени во шест групи, при што секоја група го претставува еден од основачите на Македонската револуционерна организација. Притоа, на секоја група ѝ се доделува картичка со основните информации за личноста која ја претставуваат. Наставникот ги објаснува околностите во кои се случува основачкиот состанок на организацијата, а потоа учениците добиваат задача да дискутираат на следните прашања: 1. Која треба да биде целта на организацијата? (се избира меѓу две опции: автономија или целосна независност на Македонија) 2. Кое треба да биде средството за да се постигне целта? (се избира меѓу три опции: зајакнато образование на населението, вооружена борба и востание или дипломатска активност кај европските држави). Наставникот ја води и насочува дискусијата врз основа на тогашните услови со цел низ дискусијата учениците да го изберат точниот одговор.
- Наставникот покажува портрети од Гоце Делчев, Дамјан Груев, Петар Поп Арсов, Ѓорче Петров, Пере Тошев и Јане Сандански. Потоа ги дели учениците на шест групи, при што секоја група истражува за „својата“ личност. Притоа истражуваат за најважните настани во животот на личноста, нејзината улога во ослободителното дело и нејзиното значење од денешен аспект. Потоа секоја група ги презентира своите сознанија, а наставникот започнува насочена дискусија со цел учениците да ги откријат заедничките цели на борбата на македонските дејци.
- Наставникот организира активност „игра на улоги“. Притоа ги дели учениците на три групи. Едната група ги претставуваат востаниците, другата група локалното неборечко население, а третата група ги претставуваат османлиските војници кои учествувале во задушвањето на востанието. Потоа во тетратката учениците ги опишуваат настаните кои „ги доживеале“ секој од свој аспект. На крајот ги читаат „своите сеќавања“, а наставникот организира дискусија во која учениците ќе ги забележат различните перспективи на Илинденското востание од аспект на востаниците, цивилното население и османлиските власти.
- Наставникот ги дели учениците во две групи и им дава задача да истражуваат. Првата група истражува за Крушевската република, а втората група истражува за одгласот на Илинденското востание во Европа и светот. Потоа двете групи изработуваат презентации, каде ги истакнуваат сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето.
- Наставникот ги дели учениците во три групи и им дава задача да истражуваат. Првата група истражува за последиците од Илинденското

востание. Втората група истражува за Мирцштегските реформи и нивното спроведување во Македонија, а третата група истражува за Рилскиот конгрес и состојбата во Организацијата по Илинденското востание. Потоа сите три групи изработуваат презентации, каде ги истакнуваат сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето.

- Учениците следат кратка презентација за младотурскиот преврат и прогласувањето на Османлиската Империја за уставна монархија. Потоа пишуваат краток текст во кој одговараат на прашањето: „Што би напишал во мојот весник ако живееш во Македонија во 1908 година?“ Притоа наставникот ги нуди следните наслови кои се во позитивен, негативен и неутрален контекст: 1. „Нов ден за Македонија!“, 2. „Лесно е да се ветува, тешко е да се оствари.“, 3. „Што очекуваме од Младотурците?“. Учениците бираат еден од насловите и пишуваат текст во соодветната насока. Учениците ги читаат текстовите, а наставникот на таблата забележува дали се во позитивен, негативен или неутрален контекст. Потоа ги открива историските настани што се случиле по воспоставувањето на младотурскиот режим и започнува дискусија за разочараните надежи на населението.
- Наставникот ги дели учениците во три групи и им дава задача да истражуваат. Првата група истражува за политиката на балканските земји кон Македонија и македонското прашање, втората група истражува за поделбата на Македонија во времето на Балканските војни, а третата група истражува за учеството на населението во Македонија во сојузничките војски. Потоа сите три групи изработуваат презентации, каде ги истакнуваат сознанијата до кои дошле во текот на истражувањето.
- Учениците се делат во три групи и секоја група влече лист со текст (историски извор) кој дава примери за јазичен, национален и политички сепаратизам на Македонците. Наставникот им помага на учениците да ги анализираат историските извори и да ја сфатат нивната содржина. Потоа учениците со помош на наставникот објаснуваат на кој начин тој сепаратизам влијаел врз развојот на националната самобитност и кои биле пречките да се остварат идеите на македонистите.
- Учениците заедно со наставникот организираат изложба за животот во османлиска Македонија. Учениците поделени во три групи наоѓаат фотографии и податоци за познатите градби од тој период кои и денес постојат, познати личности, како и за други специфични аспекти од животот во Македонија. Притоа прават споредба како изгледал животот во Македонија кон крајот на XIX и почетокот на XX век во споредба со современиот живот.
- Наставникот организира квиз на знаење за утврдување и систематизација на темата. Ги дели учениците во три екипи (А, Б, В), водејќи сметка за воедначеноста на екипите. Ги објаснува правилата на квизот: 1. Секоја екипа одбира по еден ученик кој ќе одговара на прашањата. Останатите членови на екипата учествуваат во формулирање на одговорите. Наставникот чита прашање за екипата А (прашањата за квизот се во форма на презентација, илустрирани со одредена слика или цртеж), која одговара. За точен одговор се добива 1 поен. 2. Ако екипата А не го знае одговорот или одговори погрешно, одговара екипата Б. За точен одговор добиваат 1 поен, ако погрешат или не го знаат одговорот одговара екипа В. 3. На второто прашање прво одговара екипата Б по ист принцип, на третото екипа В и така до крајот на листата со прашања. Наставникот на таблата црта табела за впишување на бодови. Ја контролира точноста на одговорите и ги впишува поените за секоја екипа во табелата.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРНОСТ И МЕЃУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставникот обезбедува инклузивност преку вклучување на сите ученици во сите активности за време на часот. Притоа, овозможува секое дете да биде когнитивно и емоционално ангажирано преку користење на соодветни методички приоди (индивидуализација, диференцијација, тимска работа, соученичка поддршка). При работата со учениците со попреченост применува индивидуален образовен план (со прилагодени резултати од учење и стандарди за оценување) и секогаш кога е можно користи дополнителна поддршка од други лица (лични и образовни асистенти, образовни медијатори, тutori волонтери и професионалци од училиштата со ресурсен центар). Редовно ги следи сите ученици, особено оние од ранливите групи, за да може навремено да ги идентификува тешкотиите во учењето, да ги поттикнува и поддржува во постигнувањето на резултатите од учењето.

При реализација на активностите наставникот еднакво ги третира и момчињата и девојчињата, при што води грижа да не им доделува родово стереотипни улоги. При формирање на групите за работа настојува да обезбеди баланс во однос на полот. При избор на дополнителни материјали во наставата користи илустрации и примери кои се родово и етнички/културно сензитивни и поттикнуваат родово рамноправност, односно промовираат интеркултурализам.

Секогаш кога е можно наставникот користи интеграција на темите/содржините/поимите при планирањето и реализацијата на наставата. Интеграцијата овозможува учениците да ги вклучат перспективите на другите наставни предмети во она што го изучуваат во овој наставен предмет и да ги поврзат знаењата од различните области во една целина.

ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

За да овозможи учениците да ги постигнат очекуваните стандарди за оценување, наставникот континуирано ги следи активностите на учениците за време на поучувањето и учењето и прибира информации за напредокот на секој ученик. За учеството во активностите, учениците добиваат повратна информација во која се укажува на нивото на успешност во реализацијата на активноста/задачата и се даваат насоки за подобрување (формативно оценување). За таа цел, наставникот ги следи и оценува:

- усните одговори на прашања поставени од наставникот или од соучениците,
- истржувачките активности за прибирање податоци,
- изработките (мултимедијални презентации, постери, брошури и друг вид презентации),
- придонесот во работата во мали групи
- домашните задачи и
- одговорите на квизови и тестови.

По завршување на учењето на секоја тема, ученикот добива бројчана сумативна оценка за постигнатите стандарди за оценување. Сумативната оценка се изведува како комбинација од резултатот постигнат на тест на знаење во комбинација со оценката за напредувањето констатирана преку различните техники на формативно оценување. Во текот и на крајот од учебната година ученикот добива бројчани оценки.

Почеток на имплементација на наставната програма	учебна 2026/2027 година
Институција/ носител на програмата	Биро за развој на образованието
Согласно член 30, став 3 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19, 229/20, 3/25 и 74/25) министерката за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот Историја за VIII одделение.	<p>бр.<u>12-15242/4</u></p> <p><u>19.12.2025</u> година</p> <p style="text-align: right;">Министер за образование и наука, Проф.д-р Весна Јаневска, с.р.</p> <hr style="width: 20%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/>